

Article Arrival : 07/12/2020

Published : 25.01.2021

Doi Number <http://dx.doi.org/10.26449/sssj.2952>Reference Özkan, Ö.S. & Akfırat, S. (2021). "Grup Temelli Bir Duygu Olarak Kolektif Suçluluk Duygusu: Bir Derleme Çalışması" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:7, Issue:77; pp:373-389

GRUP TEMELLİ BİR DUYGU OLARAK KOLEKTİF SUÇLULUK DUYGUSU: BİR DERLEME ÇALIŞMASI

Collective Guilt As A Group Based Emotion: A Review Study

Araş. Gör. Özlem Serap ÖZKAN

Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İzmir/TÜRKİYE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1914-750X>**Doç. Dr. Serap AKFIRAT**

Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İzmir/TÜRKİYE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4242-3381>

ÖZET

Bu derleme çalışmasının amacı, grup temelli bir duygu olan kolektif suçluluk duygusunu literatürdeki çalışmalar dahilinde kapsamlı olarak incelemektir. Bu bağlamda mevcut derleme çalışmasında ilk olarak, kolektif suçluluk duygusu bireysel suçluluk duygusundan ayrıştırılarak tanımlanmıştır. Ayrıca, kolektif suçluluk, kolektif utanç ve kolektif pişmanlık gibi diğer grup temelli duygularla içeriği ve çıktıları açısından karşılaştırılarak incelenmiştir. Daha sonra, bu duygunun gruplar arası ilişkilere olumlu katkıları çeşitli gruplar arası çatışma örnekleri çerçevesinde aktarılmıştır. Ayrıca, caydırıcı (aversive) bir duygu olarak tanımlanan kolektif suçluluk duygusunun oluşmasını kolaylaştırıcı ve engelleyici faktörlerden bahsedilmiştir. Kolektif suçluluk duygusunun öncüllerinden biri olarak gösterilen grup kimliği, grupla özdeşleme düzeyi çerçevesinde ayrıntılı bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında, kolektif suçluluk duygusu ile grupla özdeşleşme arasındaki ilişki literatürdeki çalışmalar ışığında tartışılmış ve bu ilişkide etkili diğer değişkenler yine çalışma bulguları eşliğinde incelenmiştir. Sonuç olarak, kolektif suçluluk duygusu ile grupla özdeşleşme arasındaki ilişkide özdeşleşme düzeyinin yanı sıra etkili başka faktörler olabileceği ve gelecek çalışmaların bu faktörler üzerine yoğunlaşması gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: kolektif suçluluk, grup temelli duygular, sosyal kimlik, grupla özdeşleşme

ABSTRACT

The aim of this review study is to deeply examine collective guilt which is a group-based emotion within the scope of the literature. For that purpose, in the present review, firstly, collective guilt was defined by separating it from personal guilt. Also, collective guilt has been compared in terms of content and outcomes with other group-based emotions such as collective shame and collective regret. Then, the positive contributions of this feeling to intergroup relations were explained within the framework of various intergroup conflict examples. In addition, factors that facilitates and prevent the formation of collective guilt, which is defined as aversive emotion, are mentioned. Group identity, as one of the antecedents of collective guilt, has been tried to be examined in detail within the framework of the level of group identification. The relationship between collective guilt and group identification was discussed in the light of the studies in the literature and other variables that affect this relationship were examined through the past study findings. In conclusion, it is thought that there may be other factors besides the level of identification in the relationship between collective guilt and group identification and future studies should focus on these factors.

Key Words: collective guilt, group-based emotions, social identity, group identification

1. GİRİŞ

İnsanların kendilerini iyi/olumlu şekilde değerlendirmeleri yalnızca bireyin kişisel benliğine/özelliklerine değil, aynı zamanda sosyal ilişkiler içerisinde grup aidiyetlerini içeren sosyal benliklerine de bağlıdır. Sosyal kimlik kuramı (Tajfel ve Turner, 1986) bir bireyin gruplarla kurduğu farklı özdeşleşme düzeylerinin, bu olumlu sosyal benliği sürdürmesine yardımcı olan önemli kaynaklardan biri olduğunu öne sürmektedir. Bir diğer deyişle, bireyler olumlu bir sosyal kimlik oluşturmak için kendi gruplarını diğer gruplardan olumlu anlamda ayıracak şekilde düşünme ve o şekilde davranma motivasyonuna

sahiptirler (Hornsey, 2008). Dolayısıyla, grup üyeleri kendi gruplarının geçmişlerini düşündüklerinde genellikle gruplarıyla ilgili gurur verici ya da benliklerine/kimliklerine olumlu katkı sağlayacak olayları hatırlama eğilimindedirler (Tajfel ve Turner, 2004, s. 284). Her ne kadar bireyler olumlu sosyal kimliklerini korumak adına gruplarının geçmişinin olumlu yönlerine odaklansalar da kişilere ait oldukları grubun geçmişine dair olumsuz olaylar hatırlatıldığında bazı olumsuz duyguları deneyimledikleri de görülmektedir (Branscombe, 2004). Bu olumsuz duygulardan biri ve belki de en önemlisi kolektif suçluluk duygusudur.

Bu derleme çalışmasının amacı gruplar arası ilişkilerde önemli bir yeri olan kolektif suçluluk duygusunu, öncülleri, çıktıkları ve grupla özdeşleme ilişkisi bakımından sosyal psikoloji çalışmaları çerçevesinde kapsamlı olarak incelemektir. Bu amaçlar doğrultusunda, ilk olarak kolektif suçluluk duygusu, dünya genelinden örneklerle diğer grup temelli duygulardan nasıl ayrıldığı vurgulanarak tanıtılacak, daha sonra kolektif suçluluk duygusunu etkileyen faktörlerden, bu duyguya ket vurabilecek stratejilerden ve duygunun gruplar arası ilişkiler bakımından olumlu çıktılardan bahsedilecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise, kolektif suçluluk ile grupla özdeşleşme arasındaki karmaşık ilişki, literatürdeki çalışmalar eşliğinde irdelenecek ve bireylerin grup kimliklerinin suçluluk duygusuna etkisi, özdeşleşme düzeyi dışında başka hangi değişkenlerle ilişkili olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır.

2. KOLEKTİF SUÇLULUĞUN TANIMI VE DİĞER GRUP TEMELLİ DUYGULARDAN AYRIMI

Kolektif suçluluk, başka bir grubun üyelerinin maruz kaldığı kötü olayların veya zarar verici davranışların sorumlusunun, bireyin kendi grubundan kaynaklandığını kabul etmesi durumunda ortaya çıkan bir duygu olarak tanımlanmaktadır (Branscombe, Doosje ve McGarty, 2002). Kişilere diğer grubun üyelerinin başlarından geçen bu kötü olaylar ve maruz kaldıkları kötü davranışlar hatırlatıldığında ya da mağdurların kendileri veya üçüncü kişiler tarafından bu zarar verici davranışlar sebebiyle suçlandıklarında, bireylerin suçu işleyen grupla kurdukları özdeşim sebebiyle kolektif suçluluk duygusunu deneyimledikleri görülmüştür (Wohl, Branscombe, ve Klar, 2006).

Kolektif suçluluk, tanımı gereği hukuki anlamda kullanılan suçluluk kavramından farklıdır. Branscombe ve Doosje'a (2004, s. 3) göre kolektif suçluluk tamamıyla psikolojik bir deneyim olup gerçek anlamıyla suçlu olmayı içermez. Kolektif suçluluğu hukuki anlamdaki suçluluktan ayıran en temel özellik, yasal anlamda suçluluk kavramının zarara yol açan davranıştaki bireysel sorumluluğu bir şart olarak görmesiyken, kolektif suçlulukta verilen zararda bu bireysel rolün zorunlu görülmemesidir (Barkan, 2000). Deneysel olarak kurgulanmış iç-grup ve dış-grup senaryolarının uygulandığı bir çalışmada, katılımcılara dış-gruba sergilenen olumsuz davranışlarda kendilerinin bireysel sorumluluklarının olmadığı açıkça ifade edilmiş olsa bile, kişilerin kolektif suçluluk hissettikleri bulunmuştur (Doosje, Branscombe, Spears ve Manstead, 1998).

Ayrıca yapılan fMRI çalışmaları, bireysel suçluluk ve kolektif suçluluğun beynin aynı bölgesini (aMCC) aktive ettiğini gösterse de (Li, Yu, Zhou, Kalenscher ve Zhou, 2020), öz bildirim ölçümleri ile yapılan çalışmalar, iki duygunun birbirinden ayrıştığını açıkça göstermektedir. Örneğin, Branscombe, Slugoski ve Kappen (2004), kolektif suçluluk ölçeği geliştirme çalışmalarında, ölçeğin ayırt edici geçerliliğini ölçmek için, kolektif suçluluk ölçeği ile Kugler ve Jones'un (1992) geliştirdikleri "Öznel Suçluluk Envanteri (Personal Guilt Inventory)" arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu çalışmada bir *kişilik özelliği (trait guilt)* olarak ölçülen suçluluğun (örn. "Suçluluk ve pişmanlık hatırlamadığım kadar uzun zamandır hayatımın bir parçasıdır") ve *durumsal suçluluğun (state guilt)* (örn. "Son zamanlarda derinden pişmanlık duyduğum bir şey yaptım"), kolektif suçluluk ile çok düşük düzeyde ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede araştırmacılar kolektif suçluluk ile suçluluğun diğer türlerinin birbirinden farklı yapılar olduğu sonucuna varmışlardır.

2.1. Kolektif Suçluluk ve Kolektif Utanç

Duyguların gruplar arası ilişkilerdeki rolü sosyal psikolojide gün geçtikçe artan bir ilgiyle incelenirken (Mackie, Devos ve Smith, 2000; Tiedens ve Leach, 2004), kolektif suçluluk duygusunun kolektif utanç ve kolektif pişmanlık gibi diğer grup temelli duygularla ilişkisi, bu duyguların gruplar arası ilişkiler üzerindeki farklı etkileri de çeşitli çalışmalara konu olmaktadır (Örn., Brown, González, Zagefka, Manzi ve Čehajić, 2008; Imhoff, Bilewicz ve Erb, 2012). Bireysel olarak hissedilen suçluluk ve utanç duyguları arasında yapılan ilk ayırım suçluluk duygusunun, yaptığımız yanlış davranışlar üzerinden hissettiğimiz

bir duygu, utanç duygusunun ise daha çok kişiliğimizi, kimliğimizi sorguladığımız zamanlarda ortaya çıkan bir duygu olmasıdır (Niedenthal, Tangney ve Gavanski, 1994). Niedenthal ve arkadaşlarının (1994) çalışma bulgularına göre, kişiler suçluluk hissettiklerinde “Keşke daha farklı davransaydım” şeklinde davranışa vurgu yapan açıklamalarda bulunurken, utanç duygusunu deneyimlediklerinde “Keşke daha farklı bir kişiliğim olsaydı” şeklinde kendileriyle ilgili olumsuz kişilik değerlendirmelerinde bulunmaktadır. Bir diğer yandan, suçluluk duygusunun kişilerin kendi olumsuz davranışları üzerinde daha fazla güç ve kontrol sahibi olduğu durumlarda hissedildiği, aksine utanç duygusunun ise kontrol edemediğimiz ve üzerinde gücümüz olmayan olumsuz davranışlar sonrası hissedildiği ortaya çıkmıştır (Weiner, 1995). Suçluluk duygusunun kontrol edilebilir davranışa yönelik olma özelliği sebebiyle, kişiler suçluluk hissettikleri olayları hatırlarken “bu olayda kontrolüm olduğu için çok daha farklı bir şekilde davranabilirdim” şeklinde düşünebilmektedirler (Wicker, Payne ve Morgan, 1983).

Bireysel anlamda suçluluk ve utanç duygularında görülen bu farklılık, kolektif suçluluk ve utanç duygularına da yansımaktadır. Kolektif suçluluk ve kolektif utanç duygularını, doğrudukları sonuçlar açısından karşılaştıran bir çalışmada, kolektif suçluluk ile mağdur grubun zararlarının onarılması ve özür dileme davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunurken; kolektif utanç duygusunun, zarara neden olan grubun üyelerinin daha çok zarar verilen grup üyelerinden kaçınmalarına neden olduğu tespit edilmiştir (Lickel, Schmader ve Barquissau, 2004). Görüldüğü gibi doğrudan kişiliğe ve durumun kontrol dışı oluşuna vurgu yapan utanç duygusu, mağdur gruptan kaçınma davranışına yol açarken, durumun kontrol edilebilir oluşuna ve kişilik yerine davranışa odaklanan suçluluk duygusu ise verilen zararın telafisine yönelik davranışlarla ilişkilendirilmektedir (Brown ve ark., 2008). Bir başka çalışma da (Piff, Martinez ve Keltner, 2012), gruplarının hatalı davranışlarıyla yüzleştirilen grup üyelerinin, bu davranışları benliklerine bir tehdit olarak algılayarak utanç duygusu hissettiklerini göstermektedir. Hissedilen bu utanç duygusunun ise iç-gruba yönelik öfke, nefret, tikslenme duyguları ile birlikte grubun cezalandırmasına yönelik niyeti de yordadığı ortaya çıkmıştır.

2.2. Kolektif suçluluk ve kolektif pişmanlık

Bir diğer grup temelli olumsuz duygu da kolektif pişmanlık duygusudur. Literatürde pişmanlık duygusu, suçluluk ve utanç gibi diğer ahlaki duyguları da içinde barındıran geniş bir yelpazede tanımlanmaktadır (Gilovich ve Medvec, 1995; Landman, 1993). Geliştirilen kolektif suçluluk ölçeğindeki beş maddenin ikisinde pişmanlığın ölçülüyor olması bu iç içe geçmişliği kanıtlar niteliktedir (Branscombe ve ark., 2004, s. 21). Öte yandan, yapılan bazı çalışmalarda kolektif pişmanlık ile kolektif suçluluk duygularının hem bu duyguların kaynağı ve içeriği, hem de gruplar arası ilişkiler özelinde çıktıları açısından farklılaştığını gösteren sonuçlara ulaşılmıştır (Imhoff, ve ark., 2012).

Imhoff ve arkadaşlarının kolektif suçluluk ile kolektif pişmanlık arasındaki farkları ayrıntılı bir şekilde inceledikleri dört araştırmadan oluşan çalışmalarının birincisinde kolektif suçluluk duygusunun bireyin kendisine odaklı, kolektif pişmanlığın ise empati gibi diğer kişilere odaklı bir duygu olduğu açığa çıkmıştır (Imhoff ve ark., 2012). Bahsi geçen çalışmada, Almanların II. Dünya savaşı sırasında Yahudilere yönelik insanlık dışı faaliyetleri, suçu işleyen Almanların gözünden anlatıldığında katılımcıların kolektif suçluluk duygusu hissettiğini, aynı olaylar mağdur olan Yahudilerin bakış açısıyla anlatıldığında katılımcıların kolektif pişmanlık duygusu hissettiğini göstermiştir. Aynı araştırmanın ikinci çalışmasında, mağdur grupla kurulan empatinin kolektif pişmanlıkla anlamlı bir ilişkisi bulunurken, bu anlamlı ilişki kolektif suçluluk ile empati arasında bulunamamıştır (Imhoff ve ark., 2012, Çalışma 2). Aynı çalışmada, kolektif suçluluk duygusunun, kişinin kendi grubunun sebep olduğu kötü olayların telafisi için gerçekleştirilebilecek onarıcı davranışları desteklemesini yordadığı sonucuna ulaşıırken, kolektif pişmanlık duygusunun mağdur gruba yönelik olumlu tutumları ve mağdur grupla temas kurma isteğini yordadığı sonucuna varılmıştır. Sonuç olarak, dört çalışmayı içeren bu geniş kapsamlı araştırmada, araştırmacılar kolektif pişmanlığın diğerleri odaklı ve daha yumuşak bir duygu olması sebebiyle mağdur grupla ilişkilere yönelik daha olumlu tutumlarla doğrudan ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Diğer taraftan, kolektif suçluluk duygusunun ise daha birey odaklı ve caydırıcı bir duygu olduğunun altı çizilirken, bu sebeplerle kolektif suçluluğun, maddi sonuçları içeren mağdur grubun zararlarını tazmin edici davranışlarla ilintili olduğu ifade edilmiştir.

Özet olarak, kolektif suçluluk duygusunu, bireysel hatalardan dolayı hissedilen suçluluktan bağımsız, kişinin özdeşleştiği grubun eylemlerinden kaynaklı, aynı zamanda pişmanlık ve utanç gibi diğer olumsuz duygulardan ayrıran grup temelli bir duygu olarak tanımlamak mümkündür. Bu tanımdan hareketle bir

sonraki kısımda, kolektif suçluluk duygusu farklı bağlamlar ışığında incelenerek, kolektif suçluluğun hissedildiği durumlar sınıflandırılmaya çalışılacaktır.

3. ÇEŞİTLİ BAĞLAMLARDA KOLEKTİF SUÇLULUK DUYGUSU

Kolektif suçluluk duygusunun ortaya çıkması en olası sosyal gruplar soykırım geçmişine sahip ülkelerdir. II. Dünya Savaşı sırasında Almanların Yahudilere uyguladığı sistematik soykırım sebebiyle günümüzde hissedilen suçluluk ve bunun Alman kimliğine etkisi literatürde çokça incelenen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır (Jaspers, 2009; Starweather, 2019). Her ne kadar Almanların soykırım sebebiyle zarara uğramış kişilere, özür dileme ve tazminat ödeme gibi her çeşit telafi edici davranışta bulunduğu ve soykırımın aslında tüm Almanların değil de Nazilerin eylemi olduğu ve çok eskilerde kaldığı gerekçeleriyle artık Almanların kolektif suçluluk duygusu hissetmeyeceği öne sürülse de (Olick ve Levy, 1997; Polak, 2017), bazı çalışmalar Almanların yapılan soykırım sebebiyle halen kolektif suçluluk hissettiğini açık bir şekilde göstermektedir (Imhoff ve ark., 2012; Rensman, 2004). Alman lise ve üniversite öğrencileriyle yapılan görüşmelerde, soykırım hakkında düşünceleri istendiğinde, katılımcıların %65'inin utanç; %41'inin ise suçluluk duygusu ifade ettikleri ve ayrıca katılımcıların %70 kadarının kendilerini Alman olarak tanımlamakla problemleri olduğu ortaya çıkmıştır (Brendler, 1994). Yapılan bir başka çalışmada, katılımcıların %61'i Almanların Yahudilere karşı işlediği sayısız suçlar yüzünden suçluluk ve utanç duyguları hissettiklerini ifade etmişlerdir. Aynı çalışma, Nazi suçları hatırlatıldığında suçluluk duygusu hisseden katılımcıların, hissetmeyen katılımcılara göre Alman kimliği hakkında daha az savunmacı ifadeler kullandıklarını göstermektedir (Bergmann ve Erb, 1991).

Kolektif suçluluk duygusu soykırım geçmişi olan ülkeler dışında, başka bir gruba yönelik sömürgeleştirme veya köleleştirme gibi yaptırımları olan ülkelerin vatandaşlarının da hissetmesi beklenen bir duygudur. Örneğin, kolektif suçluluk çalışmalarının başlangıcı sayılan Doosje ve arkadaşlarının 1998 yılında yaptıkları araştırmada, Hollanda'nın geçmişte Endonezya halkına uyguladığı sömürgeci faaliyetler konu edilmiştir. Bu çalışmanın yanı sıra Afrikalıların köleleştirilmesi (Hourcade, 2020), Avustralya yerli halkının uğradığı kötü muamele (Halloran, 2007); Belçika'nın Kongo'yu sömürgeleştirilmesi (Klein, Liceta ve Pierucci, 2011); Cezayir'in Fransızlar tarafından kolonileştirilmesi (Bonnot, Krauth-Gruber, Drozda-Senkowska ve Lopes, 2016) gibi çeşitli bağlamlarda da kolektif suçluluk konusu çalışılmıştır.

Dünya tarihinin aynı zamanda gruplar arası çatışmaların tarihi olduğu göz önünde bulundurulursa, bu çatışmalardan kaynaklı grup üyelerinin hissetmesi muhtemel kolektif suçluluk duygusu ile ilgili çalışmaların çeşitlilik göstermesi de kaçınılmazdır. Örneğin, Şili'deki Kızılderili yerli halk olan Mapuçeler'e yönelik baskıcı ve şiddet içeren yönetim sebebiyle Şili halkının kolektif suçluluk hissini deneyimlediği bulunmuştur (Brown ve ark., 2008). Ayrıca, Bosnalı Sırp gençlerin, 1992-1995 yıllarında Bosna-Hersek'te yaşanan savaşta, Müslüman Bosnalılara yapılanlar sebebiyle deneyimlediği ve beyaz Güney Afrikalıların, yerli halka geçmişte uygulanan ırksal ayrımcılıklar sebebiyle hissettiği kolektif suçluluk çeşitli çalışmalarda ele alınmıştır (Brown ve Cahajic, 2008; Klandermans, Werner, ve Van Doorn, 2008).

Yukarıda bahsedilen çalışmaların ortak özelliği dış-gruba yönelik zarar verici davranışın geçmişte yaşanmış bir olaydan kaynaklanıyor olmasıdır. Oysaki, kolektif suçluluk ile ilgili çalışmaların bütününe baktığımızda günümüzde süregelen çatışmaların ve eşitsizliklerin de grup üyelerinde suçluluk duygusuna yol açtığı bilinmektedir. İsrail ile Filistin arasında süren çatışma bağlamında kolektif suçluluğun incelendiği bir çalışmada, İsrailli katılımcıların çatışmaların durulduğu görece daha sakin dönemlerde hissettikleri suçluluğun, çatışmaların şiddetli olduğu dönemde hissedilen suçluluğa oranla daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Roccas, Klar ve Liviatan, 2006). Öte yandan her ne kadar kaynağı geçmişe dayansa da etkisi günümüzde de hissedilen, eşitsizlikle karakterize olan gruplar arası ilişkiler de kolektif suçluluk bağlamında incelenmiştir. Örneğin, Afrika kökenli Amerikalıların, Avrupa kökenli Amerikalılar tarafından günümüzde uğradığı ayrımcılık bağlamında kolektif suçluluğu inceleyen çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Iyer, Leach ve Crosby, 2003; Steele, 1990). Steele (1990), Avrupa kökenli Amerikalıların hissettiği duyguyu "Beyaz Suçluluğu (*White Guilt*)" olarak tanımlamış ve hissedilen bu duygunun Afrikalı Amerikalılara karşı Avrupa kökenli Amerikalıların sahip olduğu avantajlı konum dolayısıyla ortaya çıktığını ileri sürmüştür. 1999 yılında yapılan bir çalışmada, Afrika kökenli Amerikalıların dezavantajlı konumları sebebiyle yüksek kolektif suçluluk hisseden Avrupa kökenli Amerikalı katılımcıların, düşük kolektif suçluluk düzeyine sahip katılımcılara göre, Afrika kökenli Amerikalılara yönelik önyargılarının daha az ve Afrika kökenli Amerikalılara yönelik pozitif ayrımcı uygulamaları destekleme eğilimlerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur (Swim ve Miller, 1999). 2019

yılında yapılan bir başka çalışmada, pozitif ayrımcılığın desteklenmesi ile kolektif suçluluk arasındaki bu pozitif ilişkinin tekrarlanması yanı sıra kolektif suçluluk ile Obama'ya destek arasında pozitif, Afrika kökenli Amerikalılara yönelik olumsuz kalıpyargılar arasında ise negatif bir ilişki bulunmuştur (Chudy, Piston ve College, 2019).

Kolektif suçluluk olgusu yalnızca uluslararası çatışma bağlamları ya da etnik/ırksal gruplar arasındaki çatışmalarda gözlemlenmemiş, aynı zamanda var olan sosyal problemler bağlamında da geniş bir biçimde ele alınmıştır. Bu sosyal problemlerden birine, günümüzde sıkça tartışılan erkekler ile kadınlar arasındaki eşitsiz ilişkiler ve bu eşitsizlikten kaynaklanan adaletsiz uygulamalar örnek verilebilir. Bu haksız uygulamalar sebebiyle erkeklerin hissettiği kolektif suçluluk duygusu da literatürde çeşitli şekillerde incelenmiştir (Gunn ve Wilson, 2011; Miron, Branscombe ve Schmitt, 2006). Bir başka çalışmada, heteroseksüel kadınların, lezbiyen, gey ve biseksüellerin (LGB) maruz kaldığı ayrımcılık sebebiyle hissettikleri suçluluk ile bu konuyla ilgili kolektif eylemde bulunma niyetleri arasında pozitif bir ilişki bulunmuş ve ilişkiye gruplar arası arkadaşlığın (heteroseksüel – LGB) aracılık ettiği ortaya çıkmıştır (Calcagno, 2016). Kolektif suçluluk duygusunun ortaya çıktığı durum örneklerinden belki de en ilginç çevreye yönelik tutumlar bağlamındaki çalışmalardır. Ferguson ve Branscombe'un (2010), küresel ısınma ile kolektif suçluluk arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, küresel ısınmanın sebebinin insanlar olduğu ve çözümü için basit adımlar atılabileceği bilgisi verildiğinde katılımcıların yüksek düzeyde kolektif suçluluk hissettikleri görülmüş ve bunun sonucunda hem var olan enerjiyi korumaya yönelik hem de sürdürülemez enerji için talep edilen vergilere yönelik olumlu tutumlar geliştirdikleri belirtilmiştir.

Sonuç olarak kolektif suçluluk duygusu, hem geçmişte bir grubun başka bir gruba yönelik soykırım, sömürgecilik, köleleştirme uygulamaları sebebiyle verdiği zararlar üzerinden, hem de hala devam etmekte olan gerek etnik gerekse güncel politikalara yönelik çatışmalar bağlamında incelenmektedir. Oldukça geniş çerçevede çalışılan bu sosyal kimlik temelli suçluluk olgusu üzerine araştırmalar, yalnızca bu olgunun kendisini açıklamaya odaklanmayıp, aynı zamanda gruplar arası ilişkileri geliştirecek etkilerin neler olabileceği üzerine de yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle bir sonraki bölümde, bireylerin kolektif benliklerinden kaynaklı yaşadığı bu suçluluk duygusunun gruplar arası ilişkilerdeki olumlu etkilerinin neler olduğu yapılan çalışmalar ışığında aktarılmaya çalışılacaktır.

4. KOLEKTİF SUÇLULUĞUN GRUPLAR ARASI İLİŞKİLERE OLUMLU ETKİLERİ

Geçmiş çalışmalar, kolektif suçluluğun özür dileme gibi sembolik onarıcı davranışlarla ilişkisini gösterdiği gibi (McGarty ve Bliuc, 2004), zarar gören gruba yönelik pozitif ayrımcı uygulamalar ve zararın maddi tazmini gibi daha somut davranışları da yordadığına işaret etmektedir (Boeckmann ve Feather, 2007, Doosje ve ark., 1998, Mashuri, Zaduqisti ve Alroy-Thiberge, 2017). Bu sebeple kolektif suçluluk duygusu, iki grup arasındaki olumsuz ilişkilerin ortadan kalkmasını sağlamak adına onarıcı işleve sahip olması açısından önemlidir.

McGarty ve arkadaşları (2005) geçmişte Avustralya'nın Avustralya yerli halkına (Aborijinler) uyguladığı soykırım sebebiyle hissedilen kolektif suçluluğu ölçtükleri çalışmada, kolektif suçluluğun resmi özür talebini destekleme niyetini belirlediğini tespit etmiştir. Amerikalı öğrencilerle yapılan diğer bir çalışmada bağlı bulunulan grubun geçmişte yaptığı saldırgan davranışlarla ilgili hissedilen olumlu ya da olumsuz duyguların ileride benzer saldırgan davranışlara yönelik tutumları belirlediği bulunmuştur (Maitner, Mackie ve Smith, 2007). Çalışma bulgularına göre, gruplarının gerçekleştirdiği saldırgan davranış sebebiyle hoşnut olduklarını belirten kişiler, ileride buna benzer bir davranışı olumlu algılayacaklarını belirtirken; bu saldırgan davranış sebebiyle suçluluk ve pişmanlık duygusu belirten katılımcılar gruplarının gelecekteki saldırgan davranışlarıyla ilgili daha fazla olumsuz tutum sergilemiştir. Alman katılımcılara, II. Dünya Savaşı'nda Yahudilere ve Herero halkına Almanların verdiği zararın kasıtlı olduğu ve olayların olumsuz etkisinin hala devam ettiği bilgisi verildiğinde hissedilen kolektif suçluluğun geçmişte yaşananların telafisi için onarıcı davranışa yönelik niyetleri belirlediği ortaya çıkmıştır (Imhoff, Wohl ve Erb, 2013).

İsrail ve Filistin arasındaki çatışmaları konu alan başka bir çalışmada, yüksek düzeyde kolektif suçluluk hissedilen İsraili katılımcıların kolektif suçluluğu düşük olan katılımcılara göre Filistinli eylemcilere yönelik daha hoşgörülü oldukları tespit edilmiştir (Roccas ve ark., 2006). Bu bulgu, gruplar arası ilişkilerin normalleşmesinde kolektif suçluluğun etkisini göstermesi açısından önemlidir. Kuzey İrlanda'daki çatışmalı durum üzerine Katolik ve Protestan katılımcılarla yapılan bir çalışmada, mağdur

gruptan özür dileme davranışı ile kolektif suçluluk duygusu arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Hewstone ve ark., 2004). Aynı çalışmada, kendi gruplarının yaptıkları hatalar yüzünden suçluluk hisseden hem Katolik hem Protestan katılımcıların, suçluluk hissetmeyen katılımcılara göre çatışmalı grubun kendi gruplarına verdikleri zararlar konusunda daha affedici bir tutum sergilediği görülmektedir.

Kolektif suçluluk hissinin dış-gruba yönelik önyargıyı azalttığına dair bulgular da kolektif suçluluk hissinin gruplar arası ilişkileri olumlu yönde etkilediğini göstermesi açısından önemlidir. Özellikle Afrika kökenli Amerikalıların dezavantajlı konumları sebebiyle Avrupa kökenli Amerikalıların hissettiği suçluluğun, Afrika kökenli Amerikalılara yönelik olumlu tutumları ve ayrımcılık karşıtı eylemlere katılımı beraberinde getirdiği çeşitli çalışmalarla ortaya koyulmuştur (Powell, Branscombe ve Schmitt, 2005; Stewart, Latu, Branscombe ve Denney, 2010).

Kolektif suçluluk duygusunun gruplar arası ilişkiler üzerine etkisini inceleyen araştırmaların ışığında, bu duygunun çatışmalı gruplar arasındaki ilişkilerin olumlu yöne evrilmesinde yardımcı bir işlevi olduğunu söyleyebiliriz. Yukarıda bazı çalışma örneklerinin de gösterdiği gibi, kolektif suçluluk gruplar arasında geçmişte ya da günümüzde yaşanan çatışma sebebiyle, saldırgan grubun özür dileme eğilimini arttırdığı gibi, verilen zarardan dolayı oluşan hasarların telafisi için de kişilerin adım atmasına ön ayak olmaktadır. Bunun yanı sıra, hissedilen suçluluk çatışmalı grupların gelecekteki ilişkilerini normalleştirmelerine ve ileride yaşanması muhtemel olumsuz durumların önlenmesine yardımcı olacak işlevlere sahiptir. Aynı zamanda grupların birbirine karşı önyargılı tutumlarını ve ayrımcı davranışlarını da azaltıcı etkisi olduğu görülmektedir.

Ancak, yukarıda özetlenmeye çalışılan olumlu etkilere sahip bu duygu, her hatalı davranış için grup üyelerinin hissettiği bir duygu olmayıp aksine ender görülen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Wohl, Branscombe ve Klar, 2006). İnsanların ait oldukları grupların, başka bir gruba yönelik zarar verici davranışları meşrulaştırılabilir, ya da kolektif suçluluk gibi grup temelli olumsuz duygular, bireylerin olumlu sosyal kimliklerine bir saldırı olarak görülebilir ve bireyler bu duygudan kaçınma yollarına başvurabilir. Dolayısıyla, bu duyguyu ortaya çıkaran öncüllere, kolaylaştırıcı unsurlara ve bu duygudan kaçınmak için kullanılan stratejilere değinmeden bu kolektif duygunun dinamikleri tam olarak anlaşılabilir.

5. KOLEKTİF SUÇLULUĞUN ÖNCÜLLERİ VE BU DUYGUDAN KAÇINMA YOLLARI

Ferguson ve Branscombe (2014), son 15 yılda yapılan kolektif suçluluk çalışmalarını değerlendirdikleri makalelerinde, alan yazındaki çalışmaların bu duyguyu ortaya çıkaran üç temel öncül üzerine yoğunlaştığına dikkat çekmektedirler. Buna göre, bireylerin kolektif suçluluk duygusunu hissedebilmesi için öncelikle kendilerini zararı veren grubun bir üyesi olarak sınıflandırmaları; ikincil olarak, başka bir gruba verilen zarardan kendi gruplarının sorumlu olduğunu kabul etmeleri; son olarak ise, kendi gruplarının verdiği zararı meşru olarak algılamamaları ya da bu zararı ahlak dışı olarak yorumlamaları gerekmektedir.

5.1. Grup Kimliği

Sosyal sınıflandırmalar, yani insanları kategorilere yerleştirmek, yaşamımızı kolaylaştırmada kullandığımız temel araçlardan biridir. Kendimizi ve diğer insanları sınıflandırdığımız gruplar aracılığıyla tanımlar, anlamlandırır ve bu bağlamda gruplar arası ilişkilerimizi şekillendiririz (Reynolds ve Oakes, 2000). Kişi kendisini belli bir grubun üyesi olarak sınıflandırırken, doğal olarak bu grubun dışında kalan insanları bir dış-grup olarak tanımlayacağı için, bu sınıflandırma aynı zamanda bireylerin hem kendi grubuna hem de karşısında yer alan dış-gruba nasıl davranması gerektiğinin normatif bilgisini de içerir (Haslam, Turner, Oakes, McGarty ve Reynolds, 1997). Benlik kategorizasyonu kuramına göre (Turner, Hogg, Oakes, Reicher ve Wetherell, 1987) kişiler kendi grup üyelerine karşı daha olumlu ve daha adil olma eğilimindeyken, aynı olumlu muameleyi kendi grupları dışından kişilerin hak etmedikleri düşüncesine sahiptirler. Öte yandan, kişiler her durumda üyesi oldukları gruba olumlu atıflarda bulunamaz. Gruplarının geçmişte gerçekleştirdiği olumsuz davranışlar, bağlı bulunan gruba yönelik bu yanlı ve kayırmacı tavrın oluşmasını engelleyebilir ve dahası bu olumsuz davranışlar sebebiyle grup üyeleri bazı olumsuz duygular hissedebilir. Ancak kolektif suçluluk gibi, sadece bir grubun üyesi olmamız dolayısıyla hissettiğimiz bu olumsuz duyguların, bu duyguya sebep olan olayın değeri ya da büyüklüğü ne olursa olsun, eğer kişiler kendilerini o grubun üyesi olarak sınıflandırmazlar ise ortaya çıkma ihtimali yoktur (Branscombe ve ark., 2002).

Sosyal kimlik kuramına göre (Tajfel ve Turner, 1986), kişilerin bağlı buldukları grubun kendileri için önemi arttıkça, o grup üyeliği sebebiyle ortaya çıkan duyguların hissedilme ihtimali de artar. Ancak bireyin bir gruba ne ölçüde özdeşleştiği, gruplar arası bağlamda onun duygu, düşünce ve davranışlarını da ne ölçüde bu grup üyeliği üzerinden düzenleyeceğini belirleyebilir. Bu nedenle, grupla özdeşleşme derecesi ve hissedilen kolektif suçluluk duygusu arasındaki ilişki daha sonraki bölümlerde Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinde daha detaylı ele alınarak incelenecektir. Bunun öncesinde kolektif suçluluğun ortaya çıkması için gerekli diğer öncüller ile bu duyguya ket vurmaya neden olan bazı stratejiler gözden geçirilecektir.

5.2. Verilen Zarardan İç-grubu Sorumlu Tutma

Grup temelli suçluluk duygusunun ortaya çıkmasında en önemli ikinci öncül, dış-gruba verilen zarardan iç-grubun sorumlu tutulmasıdır. Katılımcılara “Diktatör Oyunu” oynatılarak grup sorumluluğunun manipüle edildiği bir çalışmada, grup temelli negatif duyguların (suçluluk, utanç, pişmanlık, kaygı, üzüntü ve endişe), grup sorumluluğunun açık edildiği koşulda grup sorumluluğundan bahsedilmeyen kontrol grubuna göre daha fazla hissedildiği görülmektedir (Kardos, Leidnert, Castano ve Lickel, 2018). 2020 yılında yapılan bir başka çalışmada, katılımcılardan ülkedeki yoksulluğun sorumlusu olarak sistemi, iç-gruplarını (yoksulluk sınırının üzerinde olan vatandaşlar) ve yoksulların kendilerini değerlendirmeleri istendiğinde her ne kadar en büyük sorumluluk sisteme atfedilmiş ve yoksullukla ilgili suçluluktan çok kızgınlık ifade edilmiş olsa da bulgular iç-grup sorumluluğun kolektif suçluluğu pozitif yönde yordadığını göstermiştir (Krauth-Gruber ve Bonnot, 2020).

Alan yazında iç-grup sorumluluğunun grup temelli duygulara etkisi, deneysel çalışmaların yanı sıra gerçek yaşam olayları üzerinde yapılan çalışmalarla da incelenmiştir. Mallett ve Swim (2007), kadınlar, erkekler ve Avrupa kökenli Amerikalılar olmak üzere 3 farklı örnekleme yaptıkları çalışmada, dış-gruba yönelik en fazla suçluluğun, yapılan eylemle ilgili iç-grup sorumluluğunun yüksek, eylemin meşruluğu ise düşük algılandığında hissedildiğini rapor etmişlerdir. Bu çalışmanın yanı sıra; savaş, soykırım ve kölelik gibi insanlık dışı suçlara ilişkin çalışmaların büyük bir kısmı kolektif suçluluk duygusunun oluşmasında grup sorumluluğun etkisini ortaya çıkarmaktadır (örn., Castano ve Giner-Sorolla, 2006, McGarty ve ark., 2005, Zebel, Zimmermann, Viki, ve Doosje, 2008).

Diğer taraftan, bireyler olumlu sosyal kimliklerini devam ettirebilmek adına gruplarını geçmişteki hatalı davranışlar sebebiyle sorumlu tutmamayı tercih edebilirler. Bu noktada, bu sorumluluktan kaçınmak ve dolayısıyla kolektif suçluluk duygusunu azaltmak için çeşitli başa çıkma stratejilerine başvurabilirler. Sullivan ve arkadaşlarının (2013) *kendini temize çıkarma bilişleri* olarak adlandırdıkları bu tür bilişsel başa çıkma stratejilerinden birisi yaşananlar yüzünden zarar gören grubu suçlamaktır. Örneğin, Almanların bir kısmı, I. Dünya Savaşı'nın Yahudi kompoları sebebiyle kaybedildiği, savaşın sonrasında imzalanan Versay Antlaşması'nın Yahudilerin Almanlara diz çöktürmek için ayarladığı bir tuzak olduğu, 1920'de yaşanan enflasyonun sebebinin de Yahudiler olduğu gibi nedenler öne sürerek aslında Yahudilerin başlarına gelenleri kendilerinin hak ettikleri şeklinde bir yargıya varmayı tercih etmektedirler (Staub, 1989). Bu durum, Nazilerin Yahudilere uyguladığı soykırımı meşru algılayabilmelerine olanak sağlar. Sonuç olarak, kendi gruplarının sorumluluğunu göz ardı eden grup üyeleri, zarar gören tarafın geçmişte yaptığı davranışları bahane ederek, kolektif suçluluk duygusunun deneyimlenmesinden de kaçınmış olmaktadır.

Verilen zararın sorumluluğundan kaçmak için kullanılan bir diğer bilişsel strateji sorumluluğu, grup içindeki birkaç sapkın grup üyesine yüklemektir (Wohl ve ark., 2006). Bireyler bağlı buldukları grubun verdiği zarar için grubun birkaç “*yüz karası*” üyesini sorumlu tutarak iç-grupları hakkında sahip oldukları olumlu değerlendirmeyi korumuş olurlar (Branscombe, Wann, Noel ve Coleman, 1993). Yine Almanya örneğinden devam edilecek olursa, Almanların soykırımın bütün suçunu ya savaş döneminde ölmüş ya da savaş sonrasında askeri mahkemelerce yargılanmış küçük Nazi topluluklarına yıkmaya çalıştıklarını gösteren bulgular bulunmaktadır (Herbert, 1999; Rensmann, 2004).

5.3. Zararın meşruluğu

Grup temelli suçluluğun son öncülü ise verilen zararın meşru olarak algılanıp algılanmamasıdır. Wohl ve arkadaşlarına göre (2006), dış-gruba yönelik saldırgan davranışlar, iç-grup üyeleri tarafından meşrulaştırılmadığında veya ahlak dışı olarak adlandırıldığında, kolektif suçluluğun ortaya çıkması daha olasıdır. Miron ve arkadaşlarının (2006) yürüttükleri yarı-deneysel çalışma, erkek katılımcıların, kadınlarla

erkekler arasındaki eşitsizliği meşru algılamadıkları koşulda, eşitsizliği meşru algıladıkları koşula göre daha yüksek düzeyde sıkıntı ve kolektif suçluluk hissi ifade ettiklerini göstermektedir. Kolektif suçluluk ile zararın meşruluğu arasındaki negatif ilişki, Hırvat-Sırp savaşı (Jelic, Biruski ve Ajdukovic, 2013); Amerika ve İngiltere'nin Irak'ı işgali (Iyer, Schmader ve Lickel, 2007), homoseksüellere yönelik eşitsizlikler (Bahns ve Branscombe, 2011) gibi farklı alanlarda yapılan çalışmalarla da desteklenmiştir. Ayrıca, iç-grubun hatalı davranışları sebebiyle hissedilen hayal kırıklığının kolektif suçluluğu ve beraberinde kolektif eylemi pozitif yönde yordadığını gösteren bir başka çalışmada, bu anlamlı ilişkinin ancak yapılanlar meşru algılanmadığında ortaya çıktığı bulunmuştur (Solak, Reifen Tagar, Cohen-Chen, Saguy, ve Halperin, 2017).

Öte yandan, çeşitli çalışmalar, grup üyelerinin kendi gruplarının hatalı davranışlarını meşrulaştırmak ve dolayısıyla suçluluk hissini azaltmak için çeşitli yollara başvurduğunu göstermektedir. Dış-grubu bir tehdit olarak görmek bu yollardan biridir. Wohl ve Branscombe (2008) yaptıkları çalışmada, katılımcıların İsrail hükümetinin Filistinlilere yönelik baskılarını, Filistinlilerin terörist faaliyetlerine karşılık gerçekleştirilen eylemler olarak değerlendirme düzeyi arttıkça bu baskıcı faaliyetler sebebiyle hissettikleri suçluluğun azaldığı görülmüştür. Yine aynı çalışmada, bir başka meşrulaştırma yolu olarak, iç-grubun mağdur olarak gösterilmesinden bahsedilmektedir. İsraili katılımcılara, Yahudi soykırımı, Amerikalı katılımcılara ise Pearl Harbor ve 11 Eylül saldırıları hatırlatıldığında, İsraililerin Filistinlilere yapılanlar yüzünden, Amerikalıların ise Irak işgali yüzünden hissettikleri suçluluğun, bu hatırlatmaların olmadığı koşullara göre anlamlı şekilde azaldığı bulunmuştur (Wohl ve Branscombe, 2008)

6. KOLEKTİF SUÇLULUĞU YORDAYAN DİĞER DEĞİŞKENLER

Kolektif suçluluğun öncülleri olarak görülen bu üç unsur dışında, bu duygunun ortaya çıkmasını kolaylaştıracak çeşitli değişkenlerden de bahsetmek mümkündür. Wohl ve arkadaşları (2006), maksimum düzeyde kolektif suçluluk hissedilmesi için dış-gruba verilen zararın telafisinde algılanan zorlukların ve ödenecek bedellerin, telafi davranışının gerçekleştirilmesini engelleyecek kadar çok, telafinin değerini/önemini düşürecek kadar az olmaması gerektiğini öne sürmektedirler. Bu hipotezi destekleyen bir çalışmada erkek katılımcılara, kadınların yaşadıkları eşitsizliklerin giderilmesi için başlatılan bir imza kampanyası için imza toplamada yardımcı olup olmayacakları sorulduğunda, 50 imza toplaması istenilen erkeklerin (ortalama zorluk koşulu), 5 imza (düşük zorluk koşulu) ve 100 imza (yüksek zorluk koşulu) toplaması istenilen erkeklere göre daha yüksek düzeyde kolektif suçluluk hissettikleri görülmüştür (Schmitt, Miller, Branscombe ve Brehm, 2008).

Kendi gruplarının geçmişine dair olumsuz bilgi dış-gruptan geldiğinde grup üyeleri, bu bilgiyi gruplarına yönelik bir tehdit olarak algılamaktayken; aynı bilgi kendi gruplarından geldiğinde, bu bilgiyi güvenilir ve kabul edilebilir olarak algılamaktadır (Doosje, Branscombe, Spears ve Manstead, 2004, s. 101). Dolayısıyla bu olumsuz bilgiler, kendi gruplarından bir kaynaktan öğrenildiğinde, bu bilgilere ikna olmak daha kolay ve dolayısıyla kolektif suçluluk duygusunu deneyimlemek daha muhtemel olacaktır. Örneğin, Endonezya'nın sömürgeleştirilme tarihine dair okudukları metnin Hollandalı tarihçiler tarafından hazırlandığı bilgisi verilen ve Hollandalılıkla yüksek düzeyde özdeşleşen katılımcılar, metnin Amerikalı tarihçiler tarafından hazırlandığı bilgisi verilen katılımcılardan daha fazla suçluluk hissetmişlerdir (Doosje, Branscombe, Spears ve Manstead, 2006).

Gruplar arası eşitsizlik ya da çatışma yaratan durumun, mağdurun dezavantajlı konumu değil de failin avantajlı konumunun öne çıkarılarak anlatılması kolektif suçluluk duygusunun oluşmasını kolaylaştıracak bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrupa kökenli Amerikalılarla Afrika kökenli Amerikalılar arasındaki eşitsizlikler bağlamında kolektif suçluluğun incelendiği bir çalışmada, iki grup arasındaki eşitsiz durum Avrupa kökenli Amerikalıların avantajlarına vurgu yaparak anlatıldığında, Afrika kökenli Amerikalıların dezavantajlılığına vurgu yapılan koşula göre, Avrupa kökenli Amerikalı katılımcıların daha fazla suçluluk hissettiği ortaya çıkmıştır (Powell, Branscombe ve Schmitt, 2005).

Yukarıda kolektif suçluluk duygusuna yol açan veya bu duygunun ortaya çıkmasını engelleyen çeşitli faktörlere ilişkin çalışma bulguları aktarılmıştır. Özetleyecek olursak, grup üyelerinin kolektif suçluluk deneyimlemelerini engelleyen çeşitli bilişsel yolları mevcuttur fakat bazı faktörler kolektif suçluluğun ne zaman ve nasıl ortaya çıktığını yordamaktadır. Yukarıda araştırma bulgularıyla desteklemeye çalışıldığı gibi, grup üyeleri başka bir gruba verilen zararı meşrulaştırmıyor ya da ahlak dışı buluyorsa, kendi gruplarını diğer gruba verilen zarardan dolayı sorumlu görüyorlarsa ve en önemlisi kendilerini zararı veren grubun bir üyesi olarak sınıflandırıyorlarsa kolektif suçluluk duygusu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, bir

sonraki bölümde, benlik kategorizasyonu ve sosyal kimlik kuramları kapsamında, kendilerini zararı veren grubun bir üyesi olarak sınıflandıran kişilerin, bu grupla özdeşleşme düzeylerinin kolektif suçlulukla ilişkisi üzerine literatürün eleştirel bir değerlendirmesi sunulacaktır. Grupla özdeşleşme ile kolektif suçluluk arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar bu ilişkiye yönelik tutarlı sonuçların bulunmadığını ortaya koymaktadır. Bu sebeple, grupla özdeşleşme ve kolektif suçluluk arasındaki ilişki incelenirken, aynı zamanda bu ilişkiyi etkileyen başka değişkenler veya moderatörler de göz önüne alınacaktır.

7. GRUPLA ÖZDEŞLEŞME BAĞLAMINDA KOLEKTİF SUÇLULUK

Benlik kategorizasyonu, bireylerin gruplarına yönelik bilişsel değerlendirmeleri içerir. Benlik kategorizasyonu kuramına göre (Turner ve ark., 1987), bireylerin bu değerlendirmeleri kendi grupları ile benzer diğer grupları karşılaştırmayı beraberinde getirir. Yapılan bu karşılaştırmalarda bireyler, kendi gruplarındaki insanlarla benzerlikleri, diğer grup üyeleriyle ise farklılıkları daha fazla algılama eğilimindedirler (Trepte ve Loy, 2017). Dolayısıyla, bu karşılaştırmalar aracılığıyla kurulan grup kimliği sadece grup üyeliğini tanımlamakla kalmaz, grubun diğer üyelerine ve aynı zamanda diğer gruplara karşı tutum, davranış ve duygularımızı da belirler (Hornsey, 2008). Benlik kategorizasyonu kuramından (Turner ve ark., 1987) hareketle, bireyler gruplarının geçmişte yaptığı olumsuz davranışlarla yüzleştirildiğinde, eğer o grup üyeliğini içselleştirmişlerse, beraberinde geçmişteki olumsuz davranışlar için kolektif suçluluk duygusunu deneyimlemeleri beklenebilir. Ancak, Doosje ve arkadaşlarına göre (2004) kolektif suçluluk, geçmişle yüzleşen her grup üyesinin deneymediği bir duygu değildir. Bu sebeple, grup üyelerinin neden ve ne zaman bu duyguyu hissettiklerini anlayabilmek için onların gruplarıyla özdeşleşme düzeylerine bakmak gerektiği savunulmaktadır (Doosje ve ark., 2004, s. 95).

7.1. Yüksek Özdeşleşme - Yüksek Suçluluk

Sosyal Kimlik Kuramı açısından baktığımızda, bağlı bulunulan bir grup, kişi için ne kadar önemliyse, o gruba üye olmak sebebiyle ortaya çıkan duyguların deneyimlenmesi de o kadar yüksek ihtimaldir (Tajfel ve Turner, 1986). Bir diğer deyişle, grubuyla özdeşleşme düzeyi yüksek bireyler için o gruba verilen değer çok önemli olacağı için, o grubun bir üyesi olmaktan kaynaklı duygular da bir o kadar yoğun yaşanacaktır. Doosje ve arkadaşları (2004, s. 99) bunun hem olumlu grup temelli duygular hem de kolektif suçluluk gibi olumsuz grup temelli duygular için geçerli olacağını iddia etmektedir. Buna göre, yüksek düzeyde özdeşleşme gösteren kişiler, yüksek düzeyde kolektif suçluluk hissetme eğiliminde olacaktır (Doosje ve ark., 2004, s. 99).

Bu iddiayı destekleyen en önemli çalışmalardan biri Doosje ve arkadaşlarının (2006) bilgi kaynağını manipüle ederek grupla özdeşleşme ile kolektif suçluluk arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmadır. Araştırmacılara göre, bireylerin gruplarına dair olumsuz bilginin kendi iç-gruplarından gelmesi geçmişte yaşananları kabul etmelerinde önemli bir rol oynamaktadır. Çalışmanın sonuçlarına göre, katılımcılara grupları hakkındaki olumsuz bilginin kaynağının dış-grup olduğu bilgisi verildiğinde özdeşleşme ile suçluluk arasında bir ilişki bulunmazken, bu bilginin iç-gruptan geldiği ifade edildiğinde özdeşleşme ile suçluluk arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Araştırmacılara göre, geçmişteki olumsuzlukları kabul eden yüksek özdeşleşme düzeyine sahip grup üyeleri geçmişte yapılanların gruplarının imajına leke sürdüğünü düşündükleri için kolektif suçluluk hissini ortaya çıkmasına engel olamazlar. (Doosje ve ark., 2004, ss. 101-103). Alan yazında grupla özdeşleşme ve grup temelli duygular arasındaki bu pozitif ilişkiyi destekleyen başka çalışmalar da bulunmaktadır (örn, bkz. Laprise, 2020; Rem, Doosje ve Zebel, 2002; Seger, Smith ve Mackie, 2009).

7.2. Düşük Özdeşleşme - Yüksek Suçluluk

Doosje ve arkadaşlarının (1998) yaptığı bir başka çalışmada, yukarıdaki bulguların aksine grupla özdeşleşme ile kolektif suçluluk arasında negatif bir ilişki ortaya çıkmıştır. Endonezya'nın sömürgeleştirilmesi ile ilgili yaptıkları çalışmada, sömürgeleştirme faaliyetlerinin sonuçlarının olumlu ve olumsuz olarak aktarıldığı koşullarda suçluluk duygusunun yüksek ve düşük özdeşleşmeye göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülürken, bu faaliyetlerin sonuçlarına dair belirsiz açıklamalar yapıldığında Hollandalılıkla düşük düzeyde özdeşleşen katılımcıların daha yüksek suçluluk hissettiği bulunmuştur. Doosje ve arkadaşlarına göre (1998), Hollandalılıkla düşük düzeyde özdeşleşen kişilerin, ülkelerinin olumsuz tarihine odaklanma olasılıkları daha yüksekken; yüksek düzeyde özdeşleşen katılımcılar Hollandalı olmanın olumlu taraflarına daha fazla duyarlı oluyor olabilirler. Bir diğer yandan, üyesi oldukları grupla yüksek özdeşleşme gösteren bireyler, dış-gruplara verdikleri zararın meşru olmadığını fark

ettiklerinde bu durum sosyal kimlikleri için bir tehdit oluşturduğu için ve bu tehditten kaçınmak istedikleri için kolektif suçluluk duygusundan kaçınma yoluna başvuruyor olabilirler (Schmitt, Ellemers ve Branscombe, 2003). Dahası gruplarıyla yüksek düzeyde özdeşleşen bireyler, verilen zararın telafisi için harcanacak çabaları çok masraflı, ödenecek bedelleri çok ağır algılıyor olabilir (Schmitt, Branscombe ve Brehm, 2004, ss. 75-92). Bu görüşe göre, grubuyla yüksek düzeyde özdeşim kuran bireyler, geçmişteki kötü olayları iç-gruplarının bakış açısından değerlendirdikleri için zararın telafisi için yapılması gerekenleri, düşük özdeşim gösterenlerin algıladığından daha masraflı algılama ve bu masraftan kaçınmak için daha az kolektif suçluluk duygusu hissetme eğilimindedirler. Alan yazında yukarıda bahsedilen temel araştırma dışında grupta özdeşleme ile kolektif suçluluk arasındaki negatif ilişkiyi destekleyen başka çalışmalar da bulunmaktadır (örn, bkz., Castano ve Giner-Sorolla, 2006; Myers, Hewstone ve Cairns, 2009).

Öte yandan bazı çalışmalarda kolektif suçluluk ile özdeşleşme arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken (McGarty, 2010), literatürde iki değişken arasında eğrisel (curvilinear) bir ilişkiden bahseden çalışmalar mevcuttur (Masson ve Barth, 2020). Bu eğrisel ilişkiye göre, bireylerin üyesi oldukları grup ile grubun merkeziliği bakımından kurdukları özdeşleşme düzeyi orta derecede olduğunda, bu özdeşleşme düzeyi yüksek veya düşük olduğu duruma göre daha yüksek kolektif suçluluk hissetmektedirler (Masson ve Barth, 2019).

Özetlemek gerekirse, grupta özdeşleşmenin bireylerin sosyal benliğinin önemli bir parçası olduğu göz önünde bulundurulduğunda, üyesi olunan grupta yüksek düzeyde özdeşleşme gösteren bireylerin, ait oldukları grubun düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını yansıtan normları sergilemesi ve geçmiş olumsuz davranışları sahiplenmesi beklenen bir sonuç olacaktır. Bu bağlamda, bir grupta yüksek düzeyde özdeşleşme sergileyen bireylerde, kolektif suçluluk gibi grup temelli duyguların aynı şekilde yüksek düzeyde ortaya çıkması olası bir çıktıdır. Diğer yandan, sosyal kimlik kuramında da belirtildiği üzere, eğer bireyler olumlu sosyal kimliklerini devam ettirme eğiliminde iseler, grupta özdeşleşme sebebiyle ortaya çıkması muhtemel olumsuz duyguları minimize etme yolları arayacaklardır. Yukarıda aktarılan çalışmalar, tam da bu çelişkili durumu gözler önüne seren bulgular içermektedir.

7.3. Grupta Özdeşleşme İle Kolektif Suçluluk Arasındaki İlişkiyi Etkileyen Diğer Faktörler

Bu çelişkili bulgular, grup temelli duyguların ortaya çıkmasında etkili diğer faktörlere ilişkin çeşitli çalışmaların yapılmasına yol açmıştır. Örneğin, Roccas, Klar ve Livitan (2004, s. 138) araştırmalarındaki bu çelişkili bulguların grupta özdeşleşmenin tek boyut üzerinden değerlendirilmesinden kaynaklı bir sıkıntı olduğunu öne sürmektedirler. Bu noktadan hareketle, grupta özdeşleşmeyi yüksek ve düşük olarak tek boyutta değerlendirmek yerine, bireylerin gruplarıyla özdeşleşme tarzlarına (*modes of identification*) göre değerlendirmenin daha doğru bir yaklaşım olacağı ifade edilmektedir. Üyesi olduğu grubun iyiliği için onu eleştirme hakkı olduğuna inanma (*group attachment*) ve koşulsuz şartsız grup liderlerinin bütün kararlarını kabul ederek, gruplarını diğer bütün gruplardan üstün görme (*group glorification*) şeklinde iki ayrı grupta ilişkilendirme tarzından bahseden araştırmacılar, İsrail ve Filistin çatışması bağlamında yaptıkları çalışmada, uluslarıyla *bağlanma* tarzında özdeşleşen İsraili katılımcıların, uluslarına *yüceltme* tarzında özdeşleşen katılımcılara oranla daha yüksek suçluluk hissettiğini göstermişlerdir (Roccas, Klar ve Livitan, 2006).

Kolektif suçluluk duygusunun deneyimlenmesinde, bireylerin siyasi yönelimi önemli bir diğer moderatör olarak karşımıza çıkmaktadır. Roccas ve arkadaşları (2004), sol ideolojiye yakın bireylerin üyesi oldukları grupların geçmişindeki hataların tazmini için daha istekli tutumlar sergilediklerini ve aynı zamanda kolektif suçluluktan kaçınmak için kullanılan bilişsel stratejilere daha az meyilli olduklarını ortaya koymuşlardır. Güney Afrika'daki siyahların maruz kaldığı, yasal olarak tanımlanan ırkçılığın (apartheid) çalışıldığı bir başka çalışmada, grupta özdeşleme ile kolektif suçluluk arasındaki ilişkide bireylerin politik tutumlarının etkisi araştırılmıştır (Klandermans ve ark., 2008). Bahsi geçen çalışma, Güney Afrikalı kimliğine sahip beyazların yüksek düzeyde ulus kimliğiyle özdeşleştikleri ve aynı zamanda kendilerini liberal olarak tanımladıkları durumda siyahlara yönelik ırkçılığa ilişkin daha yüksek düzeyde kolektif suçluluk hissettiklerini, ancak kendilerini muhafazakâr tanımlayan ve yüksek düzeyde ulus kimliğiyle özdeşleşen beyazların ise bu ırkçı politikalarından dolayı daha düşük düzeyde kolektif suçluluk deneyimlediklerini ortaya koymaktadır.

Roccas ve arkadaşları (2004) bireylerin ait oldukları grupların geçmişindeki kötü davranışları değerlendirmelerinde, benimsedikleri değerlerin de etkili olabileceğini öne sürmektedirler. Dolayısıyla, bu değerlendirmelerde bulunurken ortaya çıkacak duygular da bu değerlerden etkilenecektir. Schwartz'ın

Değer Kuramı (1992; 2012) kapsamında, bireylerin benimsediği değerler ile grupla özdeşleşme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada, muhafazacılık ile özdeşleşme arasında pozitif yönde bir ilişki görülürken, evrenselcilik ve yeniliğe açıklık değerleri ile özdeşleşme arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur (Roccas, Schwartz ve Amit, 2010). Bu çalışmaya paralel olarak yapılan bir çalışmada, İsrail-Filistin çatışması ile ilgili hissedilen suçluluk ile yeniliğe açıklık ve evrenselcilik değerleri arasında pozitif bir ilişki tespit edilirken; muhafazacılık değeri ile negatif bir ilişki tespit edilmiştir (Roccas ve ark., 2004, ss. 134-138).

Çalışma bulgularından görüldüğü üzere, kolektif suçluluk ile özdeşleşme arasındaki ilişkiyi, bireylerin gruplarıyla hangi açıdan özdeşleştikleri, benimsedikleri siyasi görüş ve sahip oldukları değerler gibi çeşitli değişkenler etkilemektedir. Dolayısıyla, kolektif suçluluk gibi grup temelli duyguların oluşmasında, bireylerin grupla özdeşleşme düzeylerinin önemi yadsınamaz olsa da bu ilişkiyi etkileyen diğer değişkenleri de göz önünde bulundurmak gereklidir. Bunun yanı sıra, kolektif suçluluğun öncüllerinden biri olarak grup kimliği kavramı incelenirken, sadece grupla özdeşleşme bağlamında değil, bu kimliği bireylerin nasıl tanımladıkları, hangi sınırlar ve kategoriler çerçevesinde belirledikleri, bir diğer deyişle grup kimliklerini nasıl inşa ettiklerini incelemek, kolektif suçluluk duygusu gibi grup temelli duyguları anlamak açısından önemlidir.

8. TARTIŞMA: KATEGORİ SINIRLARI ve KOLEKTİF SUÇLULUK

Benlik kategorizasyonu kuramına göre (Turner ve ark., 1987), bireylerin kendilerini ve başkalarını sınıflandırmaları kapsayıcılık düzeyleri bakımından değişiklik göstermektedir. Kişisel düzeyde yapılan kategorizasyon, kişilerin kendilerini kendi iç-gruplarındaki diğer üyelerden farklı olarak algılamasıdır. Sosyal düzeyde yapılan kategorizasyonda, bireyler kendilerini iç-grup üyeleriyle benzer, dış-grup üyelerinden farklı olarak algırlar. Bununla birlikte, benlik kategorilerinin kişisel ve sosyal düzeyde yapılan sınıflandırmalardan daha az ya da daha fazla kapsayıcılık içerdiği durumlar söz konusu olabilir. Örneğin, insanlık düzeyinde yapılan kategorizasyonda, bireyler kendilerini diğer bütün insanlarla benzer olarak algılayıp, ayrılmayı sadece insan dışı canlılar düzeyinde algılamaktadırlar (Haslam ve ark., 1997). Bu bağlamda, bireyler kendilerini belli bir sosyal grup içerisinde sınıflandırdıklarında, kendileri ile o kategori sınırları içinde yer alanlarla benzerlikler, o kategori sınırları dışında kalanlarla da büyük farklılıklar algılama eğilimindedirler (Reynolds, Turner ve Haslam, 2000). Wohl ve Branscombe'a göre (2008), bireyler kendilerini bir grupta sınıflandırdıklarında, dış-grup olarak görülen bir grup tarafından mağdur edilirlse o dış-grubu olumsuz algılama eğiliminde olurlar. Özellikle ülke, ulus, vatandaşlık gibi karmaşık grup üyeliklerinde, grup kimliğinin tanımlanması ve özdeşleşme süreci de bir o kadar karmaşık olabilmektedir (Çoyun, Gheorghiu, Niens ve Lyons, 2015). Dolayısıyla, bireylerin kimleri kendi grupları kimleri dış-grup olarak kategorize edecekleri, dış-gruba yönelik tutumlarını ve dolayısıyla duygularını etkilemektedir. Bu nedenle, belli bir gruba aidiyet sebebiyle hissedilen duyguların ortaya çıkışında, grupla özdeşleşme düzeyi yerine bireylerin o grubu nasıl tanımladığı, bu tanımın kimleri kapsadığı, hangi değerleri barındırdığı, hangi kategori sınırları çerçevesinde oluşturulduğu gibi noktalara odaklanmanın çok daha başat bir mesele olduğu düşünülmektedir.

Ferguson ve Branscombe (2014) son yıllarda kolektif suçluluk araştırmalarında grup kimliğinin etkisine yönelik araştırmaların tam da bu kategori sınırları noktasında yoğunlaştığını ifade etmektedirler. Örneğin, Amerika vatandaşları bugünkü ve gelecekteki Amerikalıları ortak bir kategori içerisinde değerlendirdiklerinde, iki ayrı kategori şeklinde değerlendirdikleri koşula oranla sera gazı emisimine yönelik hissettikleri suçluluk anlamlı şekilde artmıştır (Ferguson ve Branscombe, 2014a akt. Ferguson ve Branscombe, 2014). Aynı zamanda mağdur grubun, fail gruba yönelik duygularının da bu kategori sınırlarından etkilendiğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Holocaust, insanların diğer insanlara yaşattığı çok kötü olaylar şeklinde (insanlık düzeyinde kapsayıcılık koşulu) aktarıldığında, Almanların Yahudilere yaşattığı çok kötü olaylar şeklinde (sosyal düzeyde kapsayıcılık koşulu) aktarıldığı koşula göre Yahudi katilimcilerin soykırım suçları sebebiyle Almanları daha az suçlu bulmuşlar ve onlara karşı daha affedici oldukları görülmüştür (Wohl ve Branscombe, 2005). Aynı çalışma kapsamında, günümüzde Kanadalıların yerli halka uyguladığı baskıcı uygulamalar bağlamında da aynı sonuçlar elde edilmiştir (Wohl ve Branscombe, 2005).

Kategori sınırları çerçevesinde yapılan bir başka çalışmada, grupla özdeşleşme ilişkisi grubun kendisi ile değil de grubun belli alt bir grubuyla kurulduğunda, grubun başka bir gruba verdiği zarardan bireylerin bu alt grubu ve dolayısıyla kendisini ayrı tutacağı için olumsuz duygulardan kaçınmanın da kolay olacağı ifade

edilmektedir. Bahsi geçen çalışmada, kendini şirketin bir alt departmanında tanımlayan şirket üyelerinin, şirketin tamamı üzerinden tanımlayan grup üyelerine oranla başka bir şirkete verilen zarara ilişkin daha az suçluluk hissettikleri bulgulanmıştır (Goto ve Karasawa, 2011). Yine bir başka çalışmada, Müslümanlık ve Hristiyanlığı semavi dinler olarak ortak bir kategoride değerlendirmenin, geçmişte Hristiyanlara yapılanlar sebebiyle Endonezyalı Müslüman katılımcıların özür dileme ve telafi davranışını yordadığı, ayrıca bu ilişkiye kolektif suçluluk ve empati duygularının aracılık ettiği bulunmuştur (Mashuri, Zaduqisti ve Alroy-Thiberge, 2017).

9. SONUÇ

Mevcut derleme çalışması kapsamında, kolektif suçluluk duygusu diğer grup temelli duygulardan ayrıştırılarak çeşitli bağlamlardan örneklerle tanıtılmaya çalışılmıştır. Grup temelli bir duygu olarak sınıflandırılan kolektif suçluluk duygusunun ortaya çıkması için gereken öncüller ve bu duygudan kaçınma yollarından bahsedilerek mevcut araştırmalar ışığında grupla özdeşleşme ve kolektif suçluluk duygusu arasındaki ilişki irdelenmiştir. Bu ilişkiye dair alan yazındaki çelişkili bulgular, bu ilişkide etkili olabilecek başka faktörler göz önüne alınarak tartışılmıştır.

Sonuç olarak, kolektif suçluluk duygusu gibi bireylerin olumlu sosyal kimliklerine hasar verebilecek duyguların ortaya çıkması her ne kadar zor da olsa, bu gibi duyguların gruplar arası ilişkilere olumlu katkısı da yadsınamaz bir gerçektir. Dolayısıyla, bu gibi duyguların sosyal psikolojik açıdan değerlendirmenin ve ilişkili değişkenler bağlamında araştırmanın çok önemli olduğu düşünülmektedir. Bu noktadan hareketle, derleme çalışması boyunca ortaya konulmaya çalışıldığı gibi kolektif suçluluk duygusu ile grupla özdeşleşme arasındaki ilişkinin gelecek çalışmalarda daha kapsamlı bir şekilde araştırılmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu yapılırken grupla özdeşleşme meselesini tek bir düzlemde ele almak yerine (yüksek-düşük özdeşleşme), bireylerinin grup üyeliklerine yükledikleri anlam ve belirledikleri sınırlar üzerine yoğunlaşmanın bu ilişkiye dair daha aydınlatıcı bilgiler sağlayacağı düşünülmektedir. Bir diğer yandan, gelecek çalışmalarda suçluluğun oluşması için gereken öncülleri ayrı ayrı incelemek yerine her öncülü kapsayan bütüncül araştırmaların gerçekleştirilmesi duygunun oluşum sürecini anlamak açısından daha faydalı bilgiler sağlayacaktır. Son olarak, kolektif suçluluk çalışmalarının tarih boyunca çatışmalar yaşamış farklı gruplar ekseninde ilgili değişkenlerin araştırılmasına yoğunlaştığımızı söyleyebiliriz. Ancak, her farklı olay için, o olayın geçtiği yer, çatışmanın yoğunluğu, üzerinden geçen zaman, vs. gibi birçok değişken söz konusudur. Dolayısıyla, bu çatışmalar sebebiyle ortaya çıkacak duygunun türünün ve yoğunluğunun da bu değişkenlerden etkilenmesi mümkündür. Gelecek çalışmalarda, bu etkilerden kaçınmak ve çalışma bulgularının genellenebilirliğini arttırmak için kurgusal olay örnekleri üzerinden yapılacak çalışmalara ağırlık verilebilir.

KAYNAKÇA

- Bahns, A. J., & Branscombe, N. R. (2011). Effects of legitimizing discrimination against homosexuals on gay bashing. *European Journal of Social Psychology, 41*(3), 388-396.
- Barkan, E. (2000). *The guilt of nations*. New York: W. W. Norton.
- Bergmann, W., & Erb, R. (1991). *Antisemitism in the German Federal Republic: Results of empirical research between 1946-1989*. Opladen: Leske & Budrich.
- Boeckmann, R. J., & Feather, N. T. (2007). Gender, discrimination beliefs, group-based guilt, and responses to affirmative action for Australian women. *Psychology of Women Quarterly, 31*(3), 290-304.
- Bonnot, V., Krauth-Gruber, S., Drozda-Senkowska, E., & Lopes, D. (2016). Emotional reactions to the French colonization in Algeria: The normative nature of collective guilt. *Social Science Information, 55*(4), 531-554.
- Branscombe, N. R. (2004). A social psychological process perspective on collective guilt. In N. R. Branscombe ve B. Doosje (Eds). *Collective guilt: International perspectives* (pp. 320-334). New York: Cambridge University Press.
- Branscombe, N. R., & Doosje, B. (2004). International perspectives on the experience of collective guilt. In N. R. Branscombe ve B. Doosje (Eds). *Collective guilt: International perspectives*, (pp. 3-15). New York: Cambridge University Press.

- Branscombe, N. R., Doosje, B., & McGarty, C. (2002). Antecedents and consequences of collective guilt. In *From prejudice to intergroup emotions*. Psychology Press, Taylor & Francis.
- Branscombe, N. R., Slugoski, B., & Kappen, D. M. (2004). Collective guilt: What it is and what it is not. In N. R. Branscombe & B. Doosje (Eds.). *Collective guilt: International perspectives*, (pp. 16-34). New York: Cambridge University Press.
- Branscombe, N. R., Wann, D. L., Noel, J. G., & Coleman, J. (1993). In-group or out-group extemity: Importance of the threatened social identity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19(4), 381-388.
- Brendler, K. (1994). Die Holocaustrezeption der Enkelgeneration im Spannungsfeld von Abwehr und Traumatisierungen. *Jahrbuch für Antisemitismusforschung*, 3, 303-340.
- Brown, R., & Cehajic, S. (2008). Dealing with the past and facing the future: Mediators of the effects of collective guilt and shame in Bosnia and Herzegovina. *European Journal of Social Psychology*, 38(4), 669-684.
- Brown, R., González, R., Zagefka, H., Manzi, J., & Čehajić, S. (2008). Nuestra culpa: collective guilt and shame as predictors of reparation for historical wrongdoing. *Journal of personality and social psychology*, 94(1), 75.
- Calcagno, J. (2016). Transforming straight guilt into collective action for LGBs via close cross-group friendships: a gender-moderated process. *Psychology of Women Quarterly*, 40(3), 451-463.
- Castano, E., & Giner-Sorolla, R. (2006). Not quite human: Infrahumanization in response to collective responsibility for intergroup killing. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90, 804-818.
- Chudy, J., Piston, S., & Shipper, J. (2019). Guilt by association: White collective guilt in American politics. *The Journal of Politics*, 81(3), 968-981.
- Çoyamak, A., Gheorghiu, M., Niens, U., & Lyons, E. (2015). Vatandaşlığın Psikolojisi ve Politik Güven. Edt. Dirilen-Gumus, O, *Siyaset Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Doosje, B., Branscombe, N. R., Spears, R., & Manstead, A. S. (1998). Guilty by association: When one's group has a negative history. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(4), 872.
- Doosje, B., Branscombe, N. R., Spears, R., & Manstead, A. S. (2004). Consequences of national ingroup identification for responses to immoral historical events. *Collective guilt: International perspectives*, 95-111.
- Doosje, B. E., Branscombe, N. R., Spears, R., & Manstead, A. S. (2006). Antecedents and consequences of group-based guilt: The effects of ingroup identification. *Group processes & intergroup relations*, 9(3), 325-338.
- Ferguson, M. A., & Branscombe, N. R. (2010). Collective guilt mediates the effect of beliefs about global warming on willingness to engage in mitigation behavior. *Journal of Environmental Psychology*, 30(2), 135-142.
- Ferguson, M. A., & Branscombe, N. R. (2014). The social psychology of collective guilt. In C. von Scheve & M. Salmela (Eds.), *Collective emotions* (pp. 251-265). New York: Oxford University Press.
- Halloran, M. J. (2007). Indigenous reconciliation in Australia: Do values, identity and collective guilt matter?. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 17(1), 1-18.
- Haslam, S. A., Turner, J. C., Oakes, P. J., McGarty, C., & Reynolds, K. J. (1997). The group as a basis for emergent stereotype consensus. *European review of social psychology*, 8(1), 203-239.
- Hewstone, M., Cairns, E., Voci, A., McLernon, F., Niens, U., & Noor, M. (2004). Intergroup forgiveness and guilt in Northern Ireland. In N. R. Branscombe & B. Doosje (Eds.). *Collective guilt: International perspectives*, (pp. 193-215). New York: Cambridge University Press.
- Hornsey, M. J. (2008). Social identity theory and self-categorization theory: A historical review. *Social and personality psychology compass*, 2(1), 204-222.
- Hourcade, R. (2020). Apology politics. Official repentance and the strategic management of guilt in a former slave trade port (Liverpool). *Ethnologie française*, (1), 19-29.

- Imhoff, R., Bilewicz, M., & Erb, H. P. (2012). Collective regret versus collective guilt: Different emotional reactions to historical atrocities. *European Journal of Social Psychology, 42*(6), 729-742.
- Imhoff, R., Wohl, M. J., & Erb, H. P. (2013). When the past is far from dead: How ongoing consequences of genocides committed by the ingroup impact collective guilt. *Journal of Social Issues, 69*(1), 74-91.
- Iyer, A., Leach, C. W., & Crosby, F. J. (2003). White guilt and racial compensation: The benefits and limits of self-focus. *Personality and Social Psychology Bulletin, 29*(1), 117- 129.
- Gilovich, T., & Medvec, V. H. (1995). The experience of regret: What, when, and why. *Psychological Review, 102*, 379-395. doi: 10.1037/0033-295X.102.2.379
- Goto, N., & Karasawa, M. (2011). Identification with a wrongful subgroup and the feeling of collective guilt. *Asian Journal of Social Psychology, 14*, 225-235.
- Gunn, G. R., & Wilson, A. E. (2011). Acknowledging the skeletons in our closet: The effect of group affirmation on collective guilt, collective shame, and reparatory attitudes. *Personality and Social Psychology Bulletin, 37*(11), 1474-1487.
- Halloran, M. J. (2007). Indigenous reconciliation in Australia: Do values, identity and collective guilt matter?. *Journal of Community & Applied Social Psychology, 17*(1), 1-18.
- Haslam, S. A., Turner, J. C., Oakes, P. J., McGarty, C., & Reynolds, K. J. (1997). The group as a basis for emergent stereotype consensus. *European review of social psychology, 8*(1), 203-239.
- Herbert, U. (1999). Academic and public discourses on the Holocaust: the Goldhagen debate in Germany. *German Politics and Society, 17*(3), 35-54.
- Iyer, A., Schmader, T., & Lickel, B. (2007). Why individuals protest the perceived transgressions of their country: The role of anger, shame, and guilt. *Personality and Social Psychology Bulletin, 33*(4), 572-587.
- Jaspers, K. (2009). *The question of German guilt* (No. 16). Fordham University Press.
- Jelic, M., Corkalo Biruski, D., & Ajdukovic, D. (2013). Predictors of collective guilt after the violent conflict. *Collegium antropologicum, 37*(1), 1-10.
- Kardos, P., Leidner, B., Castano, E., & Lickel, B. (2019). The benefits of collective responsibility: How ingroup reputation concern motivates prosociality in intergroup contexts. *European Journal of Social Psychology, 49*(1), 93-109.
- Klandermans, B., Werner, M., & Van Doorn, M. (2008). Redeeming apartheid's legacy: Collective guilt, political ideology, and compensation. *Political Psychology, 29*(3), 331- 349.
- Klein, O., Licata, L., & Pierucci, S. (2011). Does group identification facilitate or prevent collective guilt about past misdeeds? Resolving the paradox. *British Journal of Social Psychology, 50*(3), 563-572.
- Krauth-Gruber, S., & Bonnot, V. (2020). Collective guilt, moral outrage, and support for helping the poor: A matter of system versus in-group responsibility framing. *Journal of Community & Applied Social Psychology, 30*(1), 59-72.
- Kugler, K., & Jones, W. H. (1992). On conceptualizing and assessing guilt. *Journal of personality and Social Psychology, 62*(2), 318.
- Landman, J. (1993). *Regret: The persistence of the possible*. Oxford: Oxford University Press.
- Laprise, C. D. (2020). *Canada's history with Indigenous peoples: do reminders of ingroup wrongs and ingroup identification influence collective guilt, moral shame, and reparation intentions?* Unpublished PhD Thesis, Laurentian University of Sudbury).
- Li, Z., Yu, H., Zhou, Y., Kalenscher, T., & Zhou, X. (2020). Guilty by association: How group-based (collective) guilt arises in the brain. *Neuroimage, 209*, 116488.
- Lickel, B., Schmader, T., & Barquissau, M. (2004). The Distinction between Collective Guilt and Collective Shame. In N. R. Branscombe & B. Doosje (Eds.). *Collective guilt: International perspectives*, (pp. 35-55). New York: Cambridge University Press.

- Mackie, D. M., Devos, T., & Smith, E. R. (2000). Intergroup emotions: Explaining offensive action tendencies in an intergroup context. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 602-616.
- Maitner, A. T., Mackie, D. M., & Smith, E. R. (2007). Antecedents and consequences of satisfaction and guilt following ingroup aggression. *Group Processes & Intergroup Relations*, 10(2), 223-237.
- Masson, T., & Barth, M. (2019). Solving the paradox—(further) evidence for a quadratic relationship between in-group centrality and group-based guilt. *British Journal of Social Psychology*, 58(4), 917-937.
- Masson, T., & Barth, M. (2020). The identification-guilt paradox revisited—Evidence for a curvilinear relationship between group-level self-investment and group-based guilt. *Self and Identity*, 19(3), 369-388.
- Mallett, R. K., & Swim, J. K. (2007). The influence of inequality, responsibility and justifiability on reports of group-based guilt for ingroup privilege. *Group Processes & Intergroup Relations*, 10(1), 57-69.
- Mashuri, A., Zaduqisti, E., & Alroy-Thiberge, D. (2017). The role of dual categorization and relative ingroup prototypicality in reparations to a minority group: An examination of empathy and collective guilt as mediators. *Asian Journal of Social Psychology*, 20(1), 33-44.
- McGarty, C., Pedersen, A., Wayne Leach, C., Mansell, T., Waller, J., & Bliuc, A. M. (2005). Group-based guilt as a predictor of commitment to apology. *British Journal of Social Psychology*, 44(4), 659-680.
- McGarty, C., & Bliuc, A.M. (2004). Refining the meaning of the "collective" in collective guilt : harm, guilt, and apology in Australia. In N. R. Branscombe & B. Doosje (Eds.), *Collective Guilt: International Perspectives* (pp. 112-129). New York: Cambridge University Press.
- Miron, A. M., Branscombe, N. R., & Schmitt, M. T. (2006). Collective guilt as distress over illegitimate intergroup inequality. *Group Processes & Intergroup Relations*, 9(2), 163-180.
- Myers, E., Hewstone, M., & Cairns, E. (2009). Impact of conflict on mental health in Northern Ireland: The mediating role of intergroup forgiveness and collective guilt. *Political Psychology*, 30, 269-290.
- Niedenthal, P. M., Tangney, J. P., & Gavanski, I. (1994). " If only I weren't" versus " If only I hadn't": Distinguishing shame and guilt in counterfactual thinking. *Journal of personality and social psychology*, 67(4), 585.
- Olick, J. K., & Levy, D. (1997). Collective memory and cultural constraint: Holocaust myth and rationality in German politics. *American Sociological Review*, 921-936.
- Piff, P. K., Martinez, A. G., & Keltner, D. (2012). Me against we: In-group transgression, collective shame, and in-group-directed hostility. *Cognition & Emotion*, 26(4), 634-649.
- Polak, B. (2017). Are sins of past generations inherited? Theoretical reflections on concepts of collective guilt and collective responsibility along with the analysis of their influence on today's Germany decision-making. *World Scientific News*, 89, 208-224.
- Powell, A. A., Branscombe, N. R., & Schmitt, M. T. (2005). Inequality as ingroup privilege or outgroup disadvantage: The impact of group focus on collective guilt and interracial attitudes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31(4), 508-521.
- Rem, S., Doosje, B., & Zebel, S. (2002). *Influence of source of disapproval of ingroup's past behavior and in-group identification on collective guilt*. Unpublished manuscript, University of Amsterdam.
- Rensmann, L. (2004). Collective guilt, national identity, and political processes in contemporary Germany. In N. R. Branscombe & B. Doosje (Eds.). *Collective guilt: International perspectives*, (pp. 169-190). New York: Cambridge University Press.
- Reynolds, K. J., & Oakes, P. J. (2000). Variability in impression formation: Investigating the role of motivation, capacity, and the categorization process. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 355-373.
- Reynolds, K. J., Turner, J. C., & Haslam, S. A. (2000). When are we better than them and they worse than us? A closer look at social discrimination in positive and negative domains. *Journal of personality and social psychology*, 78(1), 64.

- Roccas, S., Klar, Y., & Liviatan, I. (2004). Exonerating cognitions, group identification, and personal values as predictors of collective guilt among Jewish-Israelis. In N. R. Branscombe & B. Doosje (Eds.). *Collective guilt: International perspectives*, (pp. 130-147). New York: Cambridge University Press.
- Roccas, S., Klar, Y., & Liviatan, I. (2006). The paradox of group-based guilt: Modes of national identification, conflict vehemence, and reactions to the in-group's moral violations. *Journal of personality and social psychology*, 91(4), 698.
- Roccas, S., Schwartz, S. H., & Amit, A. (2010). Personal value priorities and national identification. *Political Psychology*, 31(3), 393-419.
- Schmitt, M. T., Branscombe, N. R., & Brehm, J. W. (2004). Gender inequality and the intensity of men's collective guilt. In N. R. Branscombe & B. Doosje (Eds.). *Collective guilt: International perspectives*, (pp. 75-92). New York: Cambridge University Press.
- Schmitt, M. T., Ellemers, N. A. O. M. I., & Branscombe, N. R. (2003). Perceiving and responding to gender discrimination in organizations. *Social identity at work: Developing theory for organizational practice*, 277-292.
- Schmitt, M. T., Miller, D. A., Branscombe, N. R., & Brehm, J. W. (2008). The difficulty of making reparations affects the intensity of collective guilt. *Group processes & Intergroup relations*, 11(3), 267-279.
- Schwartz, S. H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online readings in Psychology and Culture*, 2(1), 2307-0919.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in experimental social psychology*, 25(1), 1-65.
- Seger, C. R., Smith, E. R., & Mackie, D. M. (2009). Subtle activation of a social categorization triggers group-level emotions. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45(3), 460-467.
- Solak, N., Reifen Tagar, M., Cohen-Chen, S., Saguy, T., & Halperin, E. (2017). Disappointment expression evokes collective guilt and collective action in intergroup conflict: The moderating role of legitimacy perceptions. *Cognition and emotion*, 31(6), 1112-1126.
- Staub, E. (1989). *The roots of evil: The origins of genocide and other group violence*. New York: Cambridge University Press.
- Starkweather, S. (2020). Collective Identity in Germany: An Assessment of National Theories. *James Madison Undergraduate Research Journal (JMURJ)*, 7(1), 36-48.
- Steele, S. (1990). White guilt. *The American Scholar*, 59(4), 497-506.
- Stewart, T. L., Latu, I. M., Branscombe, N. R., & Denney, H. T. (2010). Yes we can! Prejudice reduction through seeing (inequality) and believing (in social change). *Psychological Science*, 21 (11), 1557-1562.
- Sullivan, D., Landau, M. J., Branscombe, N. R., Rothschild, Z. K., & Cronin, T. J. (2013). Self-harm focus leads to greater collective guilt: The case of the U.S.-Iraq conflict. *Political Psychology*, 34, 573-587.
- Swim, J. K., & Miller, D. L. (1999). White guilt: Its antecedents and consequences for attitudes toward affirmative action. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25(4), 500-514.
- Tajfel, H., & Turner, J.C. (1986). The social identity theory of intergroup conflict. In S. Worchel & W. G. Austin (Eds.), *Psychology of intergroup relations* (pp. 7-24). Chicago: Nelson-Hall.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (2004). The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. In J. T. Jost & J. Sidanius (Eds.). *Political psychology: Key readings*, (pp. 276-293). New York and Hove: Psychology Press.
- Tiedens, L. Z., & Leach, C. W. (2004). *The social life of emotions*. New York: Cambridge University Press.
- Trepte, S., & Loy, L. S. (2017). Social identity theory and self-categorization theory. *The international encyclopedia of media effects*, 1-13.

Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D., & Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. Basil Blackwell.

Wohl, M. J., & Branscombe, N. R. (2005). Forgiveness and collective guilt assignment to historical perpetrator groups depend on level of social category inclusiveness. *Journal of personality and social psychology*, 88(2), 288.

Wohl, M. J., Branscombe, N. R., & Klar, Y. (2006). Collective guilt: Emotional reactions when one's group has done wrong or been wronged. *European review of social psychology*, 17(1), 1-37.

Wohl, M. J., & Branscombe, N. R. (2008). Remembering historical victimization: collective guilt for current ingroup transgressions. *Journal of personality and social psychology*, 94(6), 988.

Weiner, B. (1995). *Judgments of responsibility: A foundation for a theory of social conduct*. New York: The Guilford Press.

Wicker, F. W., Payne, G. C., & Morgan, R. D. (1983). Participant descriptions of guilt and shame. *Motivation and emotion*, 7(1), 25-39.

Zebel, S., Zimmermann, A., Viki, G. T., & Doosje, B. (2008). Dehumanization and guilt as distinct but related predictors of support for reparation policies. *Political Psychology*, 29, 193-219.

